

„Kérdezz-felelek” a rágcsálók ártalmáról és az ellenük való védekezés lehetőségeiről

A tájékoztatást a Nemzeti Népegészségügyi Központ munkatársai készítették. Kérjük, hogy az innen származó tartalom médiában való szerepeltetése esetén forrásként a jelen internetes elérhetőségre és a Nemzeti Népegészségügyi Központra hivatkozzon.

Tartalom

I. A RÁGCSÁLÓK ÁRTALMA.....	2
1.) Mi jellemzi az egészségügyi kártevőnek minősülő rágcsálókat?	2
2.) Milyen nyomokból következtethetünk a rágcsálók jelenlétére?	2
3.) Milyen veszélyt jelenthetnek a lakott területen megtelepedő rágcsálók?	2
4.) Jelent-e veszélyt az elpusztult rágcsálók teteme?	3
5.) Milyen higiéniai intézkedéseket kell megtennünk rágcsálók előfordulásakor?	3
II. A MEGELŐZÉS ÉS A RÁGCSÁLÓIRTÁS MÓDSZEREI	3
6.) Hogyan előzhetem meg a rágcsálók elszaporodását a környezetemben?	3
7.) Milyen módszerekkel védekezhet a lakosság rágcsálók ellen? (csapdák, irtószer)	4
8.) Veszélyes-e a rágcsálóirtószer az emberekre, állatokra nézve?	5
9.) Milyen óvintézkedéseket kell betartani rágcsálóirtószer használatakor és tárolásakor?	5
10.) Mi a teendő, ha ember vagy állat megérinti vagy megkóstolja az irtószert?	6
11.) Kinek a kötelessége a rágcsálók elleni védekezés magán- illetve közterületen?	6
12.) Mi a teendőm, ha lakóhelyemen patkányt észlelek?	7
13.) Mi a teendőm, ha lakóhelyemen egeret észlelek?	7

I. A RÁGCSÁLÓK ÁRTALMA

1.) Mi jellemzi az egészségügyi kártevőnek minősülő rágcsálókat?

Egészségügyi kártevőnek minősülnek Magyarországon az alábbi rágcsálók:

Patkányok: Magyarországon jellemzően a vándorpatkány (*Rattus norvegicus*) fordul elő, sokkal ritkábban találkozhatunk a házi patkánnyal (*Rattus rattus*).

Egerek: Ember környezetében a házi egér (*Mus musculus*) fordul elő, de vidéki környezetben, főként ősszel, a hideg idő beköszöntével a szabadból egyéb egérfajok is az épületekbe húzódnak.

Közös jellemzőjük, hogy fürgén mozognak, jól másznak, szaglásuk különösen fejlett. Elsősorban éjjel aktívak, fészkeiket szinte kizárólag a táplálék keresése érdekében hagyják el. Az egerek fészke szinte mindig a táplálékforrásuk közelében, attól legfeljebb néhány méter távolságra található. A fal vagy padló nagyobb réseiben, de egy szekrény vagy kartondoboz belsejében is fészkelhetnek. A vándorpatkány fészket leggyakrabban a föld alatt találjuk meg, ezt járatrendszer veszi körül, melynek több bejárata van. A patkányok leggyakrabban valamilyen épület, tereptárgy (járdabeton, betonlap, terasz, farakás, téglarakás stb.) alá építik fészkeiket. A patkányok táplálékkeresés közben több száz métert is megtehetnek, városi környezetben jellemző, hogy járataik a csatornarendszerrel összefüggnek. Természetes körülmények között az egerek inkább növényi eredetű táplálékot, főként gabonaféléket fogyasztanak, míg a patkányok mindenevők. A legtöbb, ember által fogyasztott élelmiszer és a haszonállatok takarmánya ideális táplálékforrás az egerek és a patkányok számára is.

2.) Milyen nyomokból következtethetünk a rágcsálók jelenlétére?

Az élő vagy elhullott rágcsáló észlelése mellett számos nyom utalhat jelenlétükre, amelyek az alábbiak:

Rágásnyom: az élelmiszerek csomagolásán, de akár a nyílászárókon is megfigyelhető.

Ürülék: hosszúkás, szürkésfekete vagy sötétbarna képlet. A patkányok ürüléke kb. 2 cm hosszúságú, míg az egereké 3-5 mm hosszú. Általában több, szétszórt ürülék szemcse található meg azokon az útvonalakon, ahol a rágcsálók közlekednek.

Hangok: a rágásuk hangja és a fészkekben lévő fiatal egyedek cincogása jellemző. Ha a hangot adott helyen több egymást követő napon is hallja, nagy valószínűséggel rágcsálók fészkeire bukkant.

Szag: vizeletük szaga, különösen az egereké, jellegzetes.

Lábnyomok: a nyomaik sárban, poros felületeken vagy friss hóban megfigyelhetőek, de összetéveszthetők pl. madarak nyomaival.

Patkányüreg bejárata: 5-10 cm átmérőjű lyuk, mely mellett a kiásott földkupac gyakran megtalálható. Az üreg legtöbbször valamilyen épület, tereptárgy (járdabeton, betonlap, terasz, farakás, téglarakás stb.) alá vezet. Az üreg betemetése esetén a rágcsálók a lyukat újra kiássák vagy másik járatot készítenek.

3.) Milyen veszélyt jelenthetnek a lakott területen megtelepedő rágcsálók?

A patkányok és az egerek számos kórokozót (baktériumokat, vírusokat, parazitákat) hordozhatnak, illetve terjeszhetnek. A kórokozókat többek között az állatok nyála, ürüléke és vizelete tartalmazhatja. Életmódjukból adódóan, a rágcsálók lábára, bundájára is szennyeződések tapadnak, melyeket az élelmiszerekre átvihetnek. A rágcsálók által terjesztett némely fertőzés az embert és a haszonállatokat egyaránt megbetegítheti.

A városokban élő rágcsálók megbetegedést elsősorban a szennyezett élelmiszer közvetítésével tudnak átadni az embereknek. Az élelmiszeripari, vendéglátó-ipari egységekben ezért a közterületen történő rágcsálóirtástól függetlenül jogszabály szerint kötelező a rágcsálómentességet fenntartani. A rágcsálók közegészségügyi ártalma tehát az élelmiszeripari, vendéglátó-ipari és egészségügyi létesítmények célzott védelmére vonatkozó előírások betartásával megelőzhető.

Közegészségügyi jelentőségük mellett jelentős **gazdasági kárt okozhatnak**. Kártételük kis része csupán az általuk elfogyasztott élelmiszer. Ürülékükkel, mozgásukkal és a csomagolóanyagok kirágásával nagy mennyiségű takarmányt, élelmiszert tudnak beszennyezni.

A rágcsálók üregeik ásásával, rágásukkal az épületek, töltések és a csatornahálózat szerkezeti elemeiben, valamint elektromos berendezésekben tudnak kárt tenni.

4.) Jelent-e veszélyt az elpusztult rágcsálók teteme?

Igen. Ezért a rágcsálók által terjesztett fertőzések elkerülése érdekében a tetemet puszta kézzel ne érintse meg.

Azokon a településeken, ahol szervezett rágcsálóirtás folyik, értesítse a munkát végző vállalkozást, amely gondoskodik a tetemeket szakszerű eltávolításáról.

Ha saját maga végzett rágcsálóirtást, akkor a fellelt tetemeket gumikesztyűvel, vagy kifordított nejlonzacskóval fogja meg és helyezze nejlonzacskóba, amelyet bekötve dobjon ki a hulladékgyűjtőbe.

Az egér/patkány tetemeket azért is különösen indokolt eltávolítani, mert elképzelhető, hogy irtószer okozta a pusztulásukat. **Ha mérgezett rágcsálókat valamilyen állat (pl. kutya, macska, sertés stb.) elfogyasztja, úgy ezek az állatok is mérgeződhetnek.**

5.) Milyen higiéniai intézkedéseket kell megtennünk rágcsálók előfordulásakor?

- A rágcsálók ürülékét seprűvel, ronggyal vagy papírtörölővel össze kell gyűjteni és a háztartási hulladékba ki kell dobni. Ha takarítás közben por képződhet, viseljen légzésvédő porálcot is.
- A rágcsálók ürüléke által szennyezett – különösen az élelmiszerrel érintkező – felületeket általános fertőtlenítőszerrel célszerű megtisztítani (felmosni, letörölni).
- Egér- vagy patkányfészek felszámolásakor célszerű gumikesztyűt viselni.
- A rágcsálók tetemeit ne érintse puszta kézzel. A tetemek összegyűjtésére vonatkozó ajánlásunkat a 4) kérdésnél fejtjük ki részletesen.
- A vadon élő rágcsálók ürülékével, vizeletével szennyezett talaj is fertőző forrás lehet. Ezért a mezőgazdasági munkát végzők saras, nedves talajon ne dolgozzanak mezítláb, és viseljenek zárt lábbelit (bakancsot vagy gumicsizmát).

II. A MEGELŐZÉS ÉS A RÁGCSÁLÓIRTÁS MÓDSZEREI

6.) Hogyan előzhetem meg a rágcsálók elszaporodását a környezetemben?

A rágcsálóknak búvóhelyet, táplálékot biztosító lakókörnyezet kedvez megtelepedésüknek, szaporodásuknak. Az ilyen környezet természetesen a már jelen lévő rágcsálók irtását is megnehezíti. Még egy sikeres rágcsálóirtást követően is nagy esély van a kártevők újbóli megjelenésére, ha a környezet kedvez nekik. Ugyanakkor, az ingatlanok rendben tartása gyakran már önmagában is elégséges a probléma megelőzéséhez, illetve a rágcsálók visszaszorításához.

A szerves hulladék (élelmiszermaradék, takarmány, komposzt stb.) táplálékul szolgál a rágcsálók részére. Ezeket olyan módon kell tárolni, hogy a kártevők ne férhessenek hozzá.

- A háztartási hulladékot tároljuk elzárva. utcán csak a kijelölt szemetesbe dobja a hulladékot.
- Ha a kertben komposztot gyűjt, válasszon olyan zárt komposztálót, melybe a rágcsálók nem tudnak bemászni.
- A háziállatokat (kutya, macska) ne az udvaron etesse, vagy ne hagyja kinn a kihelyezett tápot.
- Haszonállatok takarmánya közül elsősorban a szemes termény és a granulált táp lehet a rágcsálók számára alkalmas táplálékforrás, ezt próbálja zártan tárolni.
- Akadályozza meg a rágcsálók bejutását az épületekbe. Az ajtó/ablak zárva tartása vagy ráncosítása mellett az épület szerkezeti hiányosságait pótolja, a falon, padlón, pincében lévő réseket, repedéseket javítsa ki.

A rágcsálók a bolygatást nem kedvelik és a nyílt, tereptárgyaktól mentes területen nem szívesen mozognak. A rendezetlen telkek, használaton kívüli épületrészek, felhalmozott lomok viszont búvóhelyet biztosítanak a patkányok számára. **Törekedjen a környezet (kert, telek) rendezésére, a feleslegessé vált lomok felszámolására.**

7.) Milyen módszerekkel védekezhet a lakosság rágcsálók ellen? (csapdák, irtószerek)

Rágcsálóirtást magánszemély csak saját vagy bérelt ingatlanjának területén végezhet! Ha a rágcsálók jelenlétét 3-4 hét alatt nem tudja megszüntetni, mindenképp vegye igénybe kártevőirtó szakvállalkozás segítségét. A rágcsálók irtására a lakosság részére irtószerek és különböző csapdák állnak rendelkezésre.

Csapdák: Léteznek ún. élve fogó vagy a kártevőt azonnal elpusztító mechanikus csapdák, melyek főként nagyobb áruházakban, mezőgazdasági boltokban szerezhetők be. Egerek ellen, főleg ha csak néhány egér jelenlétét észleljük, javasoljuk egérfogó használatát, ez a leggazdaságosabb és leggyorsabb megoldás. A patkányok ellen is használhatóak a különböző mechanikus csapdák, azonban gyanakvó természetüknél fogva, az ellenük való védekezés nagyobb kihívást jelent. A ragasztós felületű csapdák használatát nem javasoljuk, mert a csapdába ragadt állat nem pusztul el, hanem napokig szenved és közben indokolatlan kínokat él át.

Csapdák használata: A csapdához olyan csalétek használatát javasoljuk, mely jól rögzíthető a csapdában, és kellőképp vonzó a rágcsálók számára (a csalétek lehet pl. kolbász, csokoládé, sajt). A csapdát helyezze a rágcsáló feltételezett fészke, vonulási útvonala közelébe és legalább napi rendszerességgel ellenőrizze. Ha egeret próbál fogni, de az a csapdát nem keresi fel egy nap alatt, akkor a csapdát át kell helyezni néhány méterrel. A patkányok esetén gyakran több időt vehet igénybe, míg az állatok a csapdához merészkednek.

Figyelem! Mechanikus csapda élesítését és elhelyezését a sérülések elkerülése érdekében óvatosan végezze. A csapdát gyermekek és háziállatok által hozzá nem férhető helyre helyezze. A csapdával fogott rágcsálót puszta kézzel ne érintse meg. A tetemet gumikesztyűvel, vagy kifordított nejlonzacskóval fogja meg és helyezze nejlonzacskóba, amelyet bekötve dobjon ki a hulladékgyűjtőbe.

Irtószerek (mérgezett csalétek): A nagyobb áruházakban, mezőgazdasági boltokban szerezhetők be. A rágcsálóirtószerek szinte kivétel nélkül véralvadástgátló hatóanyagot tartalmaznak, mely a fogyasztást követően 3-5 nappal fejti ki hatását. A kereskedelmi forgalomban, rágcsálóirtásra engedélyezett irtószerek naprakész listája és használati utasítása a Nemzeti Népegészségügyi Központ által működtetett irtószerek adatbázisban érhető el. Az Irtószerek Kereshető Adatbázisa (IKA) a <http://www.oek.hu/ika/> honlapon található meg. Az irtószerek használati utasítása a termékek címkéjén is szerepel.

Figyelem! Csak magyar nyelvű címkefelirattal ellátott irtószert vásároljon, és tartsa be a használati utasításban leírtakat. A rágcsálóirtószerek a kártevőkön kívül az emberre és az állatokra nézve is veszélyesek lehetnek. **A nem előírászerű használatból és tárolásból adódó veszélyekért az irtószert felhasználója felelős.** Az irtószerek használatakor betartandó óvintézkedéseket a termék címkéjén és a 13.) kérdés alatt találja meg.

Ultrahanggal működő riasztókészülékek: A riasztókészülékek hatásosságát kontrollált vizsgálatok nem támasztják alá, ezért ilyen eszközök használatát **nem javasoljuk**.

8.) Veszélyes-e a rágcsálóirtószer az emberekre, állatokra nézve?

Az Európában használt rágcsálóirtószeresek szinte kivétel nélkül véralvadást gátló hatóanyagokat tartalmaznak, a kártevők mellett az emberekre és az állatokra (kutyára, macskára, sertésre, madarakra, vadállatokra stb.) nézve is veszélyt jelentenek. A mérgezés veszélye akkor áll fenn, ha az ember vagy állat az irtószert elfogyasztja.

A hazai tapasztalatok és a nemzetközi szakirodalom szerint – a különböző óvintézkedéseknek köszönhetően – a véletlen mérgezéses esetek háziállatoknál ritkán, embernél pedig nagyon ritkán fordulnak elő.

A rágcsálóirtószereket a gyártók valamilyen feltűnő (pl. piros, kék) színnel megszínezik, hogy azok az élelmiszerekkel, takarmánnyal ne legyenek összetéveszthetők. Emellett az irtószerekbe a gyártók egy rendkívül keserű ízanyagot (denatónium-benzoát) kevernek, melyet a rágcsálók nem érzékelnek, de az ember érzi, így elkerülhető, hogy valaki (pl. gyermekek) véletlenül nagy mennyiségű irtószert fogyasszon el.

További, biztonságot jelentő szempont, hogy a vállalkozó a rágcsálóirtószereket kizárólag zárható műanyag szerelvényben (ún. patkánytető ládában) helyezheti ki, amelyen jogszabályi előírás szerint kötelezően feltüntetendő az alkalmazott rágcsálóirtó szer megnevezése, hatóanyaga, az ellenmérge megnevezése és a szolgáltató neve, címe, telefonszáma. Ugyanezen információk a termékek címkéjén is megtalálhatók.

A véralvadást gátló hatóanyagok ellenszere a K₁-vitamin.

9.) Milyen óvintézkedéseket kell betartani rágcsálóirtószer használatakor és tárolásakor?

A használati utasítást szigorúan be kell tartani. Az irtószert (mérgezett csalétket) csak úgy szabad kihelyezni és tárolni, hogy ahhoz illetéktelen személyek, gyermekek, házi- és haszonállatok, vadállatok ne férhessenek hozzá! Az irtószert mindig eredeti, zárt csomagolásában tárolja!

Az irtószert csak a címkén feltüntetett engedélyezett mennyiségben és helyen (épületekben vagy épületek közvetlen közelében) szabad kihelyezni. A szabadban, nyílt területen kihelyezni tilos!

A mérgezett csalétket szakszerű módon egy úgynevezett etetőállomásba helyezve kell alkalmazni. Ez egy olyan eszköz, mely rendelkezik a következő tulajdonságokkal:

- Általában fekete színű vagy áttetsző, műanyagból készült doboz, mely a rágcsálóirtószer biztonságos kihelyezését szolgálja.
- Az irtószer utántöltésekor a doboz a mellékelt kulccsal nyitható és zárható.
- Rendelkezik egy vagy két nyílással, melyen keresztül a rágcsálók bemászhatnak a doboz belsejébe és az ott elhelyezett irtószerből fogyaszthatnak, majd kimászhatnak a dobozból. A bejárati nyílás mérete biztosítja, hogy a rágcsálóknál nagyobb testű állatok ne férjenek hozzá az irtószerthez.
- A rágcsálóirtószer úgy helyezhető el a dobozban, hogy ne szóródjon ki a talajra és védve legyen a napfénytől, csapadéktól, talajvíztől és a szélétől.
- Tartalmazhat egy tüskét/kampót/tálcát, mellyel az irtószert rögzíteni lehet, így azt a rágcsálók nem vagy nehezebben tudják elhurcolni a dobozból.

Amennyiben nem áll rendelkezésére ilyen eszköz, forduljon segítségért az irtószer forgalmazójához. Amennyiben az etetőállomás címkével nincs ellátva, akkor jól látható módon írja rá, hogy mérget tartalmaz és lehetőleg az irtószer pontos nevét is tüntesse fel rajta.

A kihelyezett etetőállomást és a benne lévő irtószert a lehetőségekhez mérten rögzíteni kell, hogy azt a szél ne tudja felborítani, az irtószert ne tudjon kiszóródni. A kihelyezett irtószert 3-5 naponta ellenőrizni kell, az esetleg kiszóródott mérget össze kell gyűjteni és a háztartási hulladékba ki kell dobni.

Az irtószert használata közben ne egyen, igyon vagy dohányozzon, a munka végeztével mosson kezet!

10.) *Mi a teendő, ha ember vagy állat megérinti vagy megkóstolja az irtószert?*

Az irtószert érintése komoly veszélyt nem jelent, a kezünket vagy az esetleg szennyezett bőrfelületet mossuk le alaposan lehetőleg langyos, szappanos vízzel.

Ha valaki véletlenül szájába veszi, esetleg le is nyeli az irtószert, öblítse ki a száját vízzel, majd késlekedés nélkül vigye orvoshoz és az irtószert csomagolását, címkéjét mutassa meg az orvosnak. A beteget ne etesse, itassa vagy hánytassa, csak ha orvos erre utasítást ad.

Ha állat kóstolja meg vagy fogyasztja el az irtószert, az állatot mihamarabb vigye állatorvoshoz. Az állatok akkor is mérgeződhetnek, az irtószert fogyasztó egeret vagy patkányt megeszik.

11.) *Kinek a kötelessége a rágcsálók elleni védekezés magán- illetve közterületen?*

Magánterületen: A rágcsálók irtása az adott terület tulajdonosának/kezelőjének kötelessége, melyhez kártevőirtó szakember segítségét is igénybe veheti!

A kötelezettséget a fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről szóló 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet határozza meg. A védekezési kötelezettség csak lakott területen áll fenn. A rendelet 36. §-a szerint „Az egészségügyi kártevők elleni védekezésről, a költségek fedezéséről, valamint a szükséges rendszabályok és eljárások végrehajtásáról az érintett terület vagy épület tulajdonosa (bérlője, használója, kezelője), illetőleg a gazdálkodó szerv vezetője vagy üzemeltetője (a továbbiakban együtt: fenntartója) köteles gondoskodni.” A fenntartó a védekezéshez kártevőirtó szakvállalkozás segítségét veheti igénybe.

Közterületen: A közterület kezelőjének, fenntartójának (a települési önkormányzatnak) a feladata a rágcsálók irtása.

A kötelezettséget a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 13. § (1) bekezdés 5. pontja, illetve az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 153. § (1) b) pontja írja elő.

Sok esetben a rágcsálók (különösen a patkányok) közterületen és magánterületeken való előfordulása egymással szorosan összefügg. A védekezést tehát összehangoltan célszerű végrehajtani. **Több települési önkormányzat – így Budapest főváros önkormányzata is – felismerve ennek fontosságát, a magánterületen történő rágcsálóirtásban is segítséget nyújt a lakosságnak és lakossági megkeresésre biztosítja a rágcsálóirtást.**

Kiemelt területek: Bizonyos ipari tevékenységek különösen kedveznek a rágcsálók elszaporodásának, terjedésének, míg más helyeken kiemelten fontos a rágcsálók kártételének megakadályozása. Többek között az élelmiszeripari egységekben, piacokon, mezőgazdasági egységekben, hulladéktelepeken, pályaudvarokon, kikötőkben, egészségügyi intézményekben fokozott figyelmet kell fordítani a védekezésre. A 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 4. számú mellékletének 7. pontja rendelkezik a kiemelten fontos területeket érintő védekezési kötelezettségről.

12.) *Mi a teendőm, ha lakóhelyemen patkányt észlelek?*

Budapesti lakosok: Lehetőség szerint e-mailben tegye meg bejelentését a patkanyirtasbudapest@gmail.com címen. A bejelentésben meg kell adni az észlelés pontos helyét (irányítószám, utca, házszám), rövid leírást a látottakról (pl. élő patkány/patkánytetem a pincében), valamint egy telefonos elérhetőséget.

Amennyiben nincs módja e-mailt küldeni, a szolgáltatást végző RNBH Konzorcium a 06 70 364 6531 telefonszámon is fogadja a bejelentéseket, hétfőtől péntekig 8:00 órától 16:00 óráig.

A vállalkozó a kezelést a bejelentésben jelzett helyen legkésőbb a bejelentést követő 48 órán belül megkezdi.

Vidéki lakosoknak: Érdeklődjön a települési önkormányzatnál, hogy az önkormányzat tudja-e biztosítani a szervezett patkányirtást az Ön ingatlanjának területén. Amennyiben erre nincs lehetőség, maga kezdje meg a kártevők elleni védekezést. Az ajánlott védekezési módszereket a 6.) és a 7.) kérdések alatt részletezzük.

13.) *Mi a teendőm, ha lakóhelyemen egeret észlelek?*

Saját ingatlanban az egéirtás általában a lakosság részére is elérhető eszközökkel és irtószerekkel eredményesen elvégezhető. Az ajánlott védekezési módszereket a 6.) és a 7.) kérdések alatt részletezzük. Szükség esetén kártevőirtó vállalkozót is megbízhatunk a munka elvégzésével.